

WUR-rapport 345: Politieke ambities, onderbouwd met wetenschappelijk aandoende teksten

1. Het kan eigenlijk niet, maar ja, de overheid wil wat

Op pagina 2 van WUR-rapport 345 wordt gesteld:

*“Een benadering die gebaseerd is op uitsluitend dierkenmerken, gaat echter voorbij aan de wisselwerking tussen eigenschappen van dieren enerzijds en houderijomstandigheden anderzijds. **Dieren ontlenen hun welzijn juist aan de ‘match’ tussen beide en het vaststellen van de ‘mate van matching’ moet o.i. plaatsvinden op basis van betrouwbare metingen aan het dier. Toetsing vooraf op basis van uitsluitend omgevingskenmerken of uitsluitend dierkenmerken heeft dan ook pas waarde, als een duidelijk verband is aangetoond met het doel dat men nastreeft, dus een beter welzijn van dieren. De **Positieflijst zoals dat in het wetsvoorstel is opgenomen**, staat het koppelen van voorwaarden aan plaatsing op de lijst niet toe.***

***Om toch een schatting te kunnen maken** van de welzijnsrisico’s, wordt daarom getoetst aan een ‘normomgeving’ i.c. de modale particulier in een eengezinswoning, die zijn dierkennis van internet haalt en zijn dierbenodigdheden van de plaatselijke dierenspeciaalzaak betreft. **Het betreft een marginale, kwalitatieve toetsing** met als resultaat de categorieën gering, matig en aanzienlijk risico. Het is niet uitgesloten dat hier argumenten uit ontstaan om het bestaande concept van de Positieflijst te herzien.”*

- Hier staat met zoveel woorden dat er eigenlijk geen reële inschattingen te maken zijn over de welzijnsbeperkingen bij gehouden dieren tenzij er metingen worden verricht aan de wisselwerking tussen de eigenschappen van dieren enerzijds en de houderijomstandigheden anderzijds.

En aldus, zo mag worden geconcludeerd, kunnen er eigenlijk geen wetenschappelijk verantwoorde uitspraken worden gedaan over het welzijn van gehouden dieren. Het wetsvoorstel aangaande Positieflijsten laat volgens de onderzoekers het inbrengen van soort-specifieke houderij-eisen niet toe.

- Om toch de overheid terwille te kunnen zijn, wordt door de onderzoekers de ‘normomgeving’ bedacht, een merkwaardig verzinsel dat geen enkele relatie heeft met de wijze waarop liefhebbers hun dieren houden.

Ook voor de norm-omgeving wordt de wisselwerking tussen de eigenschappen van dieren enerzijds en de houderijomstandigheden anderzijds niet gemeten. Desondanks, nu gaan de onderzoekers nu wél conclusies trekken. Ze gaan ‘schattingen’ maken en kiezen vervolgens daarbij wetenschappelijke randvoorwaarden, passend bij het politieke doel van de opdrachtgever.

2. Survival of the fittest

Op pagina 3 van WUR-rapport 345 wordt gesteld:

*“Dieren die leven in de natuurlijke omgeving (EEA) zijn daaraan aangepast (survival of the fittest). **De nietaangepaste dieren hebben het niet gered (door natuurlijke selectie).**”*

- Hier wordt heel prominent het klassieke gesimplificeerde beeld van natuurlijke selectie en evolutie neergezet. Er wordt beweerd dat al die dieren in hun natuurlijke omgeving ‘aangepast’ zouden zijn aan hun leefomgeving, er staat letterlijk dat de niet-aangepaste individuen geen deel uitmaken van natuurlijke populaties. Dat biedt het opstapje om het

verderop in het betoog geschetste ‘summum van dierenwelzijn in de natuur’ als absolute topbeleving voor dieren en als gouden standaard voor de beoordelingsmethode te positioneren.

De realiteit is anders. Natuurlijke populaties bestaan uit dieren in alle gradaties van ‘aangepastheid’. Slechts de dieren die het absoluut niet konden redden zijn al geëlimineerd. De overige dieren zullen, afhankelijk van hun ‘niveau’ van fitness, een grotere of kleinere bijdrage leveren aan de genenpool van de volgende generatie. Hun leven voltrekt zich met alle ups en downs (en dus ook met alle welzijnsbeperkingen en lijden) die het leven in de natuur eigen zijn. Een betere fitness betekent slechts ‘beter opgewassen zijn tegen de bedreigingen van het leven’ ofwel ‘minder lijden’ en daardoor mogelijk meer voortplantingssucces (een grotere bijdrage aan de genenpool van de volgende generatie).

3. De evolutionaire match tussen de soort en zijn omgeving

Op pagina 7 van WUR-rapport 345 wordt daarna gesteld:

*“Om de welzijnseffecten (veranderingen) van het verplaatsen van een diersoort naar een andere omgeving aan te geven, **wordt ervan uitgegaan** dat de baten van het houden in gevangenschap ten opzichte van het leven in de natuur nul zijn. Ofwel, de diersoort hoort in de natuur thuis, **daar is de diersoort vanwege evolutionaire aspecten en de match tussen diersoort en omgeving beter af**. Kortom: gedrag in de natuurlijke omgeving is leidend.”*

En vervolgens:

*“Voor het welzijn van het individuele dier ligt dat waarschijnlijk wel anders, **omdat veel dieren in de natuur lijden en omkomen**, terwijl die dieren in gevangenschap het wel overleven. Mogelijk kan in een latere fase een risk-benefit analyse gedaan worden, wanneer voldoende informatie over dieren in gehouden omstandigheden beschikbaar is. Dan kan ook een afweging tussen behoeften en risico’s op soort- en dierniveau worden gegeven.”*

- Er wordt op politiek passende wijze “van uit gegaan” dat de baten van het houden in gevangenschap ten opzichte van het leven in de natuur nul zijn.

Met deze aanname wordt er aan voorbij gegaan dat de constante selectiedruk in de natuur voor het individu leidt tot een chronische aantasting van wat mensen ‘welzijn’ noemen. De selectiedruk zorgt ervoor dat de evolutionaire aanpassing van de genenpool van de soort op peil wordt gehouden. De dieren (de individuen) die deel uitmaken van een natuurlijke populatie verkeren in een voortdurende ‘struggle for life’, het gaat om:

- de strijd om voedsel en om te overleven in de perioden van schaarste,
 - de constante bedreiging van predatoren en infecties,
 - de niet-aflatende competitie met soortgenoten om sociale ruimte en om partners.
- De genoemde “match tussen diersoort en omgeving” is er een die slechts geldt voor de genenpool van de soort, persé niet voor de individuen. De genenpool is voortdurend in beweging, de wisselingen der seizoenen en de structurele veranderingen in het leefmilieu volgend.

Een zeer beperkt aantal individuen is wellicht min of meer ‘aangepast’ aan de telkens weer wijzigende actuele omstandigheden in hun leefomgeving. Het merendeel zal voor hun gebrek aan aanpassing de prijs betalen in de vorm van tekortkomingen in hun welzijn. En dan nog, ook de best aangepaste individuen ontkomen niet aan de belastende strijd om elke dag opnieuw weer te overleven (aan lijden dus). Bovendien zal een deel van de populatie (van de individuen) noodgedwongen in de sub-optimale randbiotopen (in marginale habitats) leven en daar de prijs betalen voor hun ‘onaangepastheid’.

Vrijwel alle dieren in de natuur vinden hun einde lang voordat het biologische eindpunt van hun leven is bereikt. En steeds weer op dezelfde wijze, als voedsel voor een predator of op een beschut plekje verpieterend tengevolge van een fataal tekort aan vitaliteit.

- Het is dan ook héél bijzonder dat, in een onderzoek naar mogelijke welzijnsaantastingen bij 'gehouden dieren', er willens en wetens voor wordt gekozen om de welzijnsvoordelen in de houderij-situatie buiten beschouwing te laten om vervolgens de Walt-Disney-interpretatie van het leven in de natuur tot norm en referentiekader te verheffen.

Kennelijk weegt in het onderhavige project de politieke wenselijkheid zwaarder dan een gerichte wetenschappelijke benadering bij het zoeken naar optimaal welzijn voor dieren. De aantoonbare en onmiskenbare baten van leven in een door de mens gereguleerde omgeving worden, omdat ze wat minder goed passen bij het doel van deze exercitie, buiten beschouwing gelaten.

4. Voorzorgsbeginsel

Op pagina 19 van WUR-rapport 345 wordt gesteld:

“Vanuit het voorzorgsbeginsel zal voor een diersoort, waarvan bij de beoordeling wordt vastgesteld dat er onvoldoende bruikbare informatie beschikbaar is, voorlopig ‘negatief’ worden geadviseerd.”

- Het moge duidelijk zijn dat de houder van gezelschapsdieren zijn kennis niet haalt van Scopus, Google Scholar en Wikipedia. Hij valt daarvoor terug op zijn handboeken, op zijn gespecialiseerde tijdschriften en op de kennis en ervaring van zijn collega's met wie hij zijn hobby beleeft. Al die kennisbronnen worden buiten het beoordelingssysteem gelaten, ze zijn 'niet wetenschappelijk'. Daarbij moet worden aangetekend dat 'de wetenschap' nooit geld en aandacht had voor de vraagstelling die nu aan de orde is. Met de keuze van de hier toegepaste definitie van 'bruikbare informatie' wordt vermeden dat er een evaluatie moet plaatsvinden voor meer dan 5000 soorten zoogdieren. Ook hier wordt 'de objectiviteit' ernstig geschaad door het streven om met een beperkte inspanning zo beperkt mogelijke Positieflijsten te produceren.
- Overigens, het Andibel-arrest geeft aan dat de toepassing van 'het voorzorgsbeginsel' gerechtvaardigd is indien er sprake is van onzekerheid omtrent de mogelijk reële schade voor de gezondheid van personen of dieren of voor het milieu. Twee van de drie argumenten die een houderij-verbod rechtvaardigen, worden expliciet genoemd, het derde (het welzijnsrisico voor gehouden dieren) wordt in dit verband door het Europese Hof niet genoemd.

5, Objectief conclusies trekken?

Op pagina 26/27 van WUR-rapport 345 wordt gesteld:

*“In principe kan de **op persoonlijke waarden georiënteerde grondhouding van de beoordelaar**, hoe hij of zij aankijkt tegen de relatie mens-dier, de risicoscore **aanzienlijk** beïnvloeden. De vraag die we hierbij stellen is **wie uiteindelijk bij deze beoordeling betrokken moeten worden**; zowel ethische als maatschappelijke oriëntaties van beoordelaars kunnen daarbij van invloed zijn op de risicoscores en bepalend zijn voor het uiteindelijke advies.”*

- Daarmee wordt vastgesteld dat ook het laatste beetje 'mogelijke' objectiviteit in handen wordt gegeven van de samensteller van de beoordelingscommissie. Een beoordelingscommissie die wordt gedomineerd door anti-dierhouderij-fundamentalisten zal tot andere conclusies komen dan een commissie die bestaat uit vertegenwoordigers van de organisaties van dierhouders.

6. Natuurlijk gedrag als bepalend criterium

Op pagina 27 van WUR-rapport 345 wordt gesteld:

*“In dit project is ervoor gekozen om het soorteigen gedrag van dieren als uitgangspunt te nemen, met als referentie het dier in zijn natuurlijke leefomgeving zonder ingrijpen van de mens. Dit houdt in dat we daarmee refereren naar de oorspronkelijke, niet door menselijk handelen aangepaste, gedragseigenschappen van dieren, zoals deze onder druk van natuurlijke selectie op fitnessseigenschappen zijn ontstaan. Vanuit de ambitie van LNV om dieren in staat te stellen om ‘natuurlijk’ gedrag uit te voeren **lijkt dit alleszins verdedigbaar.**”*

En verder:

“In de ontwikkelde systematiek wordt om redenen van praktische uitvoerbaarheid voorbijgegaan aan specifieke kenmerken van de houderijomgeving, die voor het welzijn van dieren van doorslaggevend belang kunnen zijn. In haar benadering geeft LNV nadrukkelijk te kennen voorkeur te hebben voor ‘algemeen geldende criteria’ in plaats van ‘houderij onder voorwaarden’. Dat laatste betekent namelijk dat er voor iedere diersoort specifieke houderijcondities moeten worden geformuleerd.

De keuze voor ‘algemeen geldende criteria’, samen met het vaststellen van een normomgeving houdt ook in dat houderijomstandigheden niet specifiek kunnen worden afgestemd op de diersoort, laat staan op de variatie tussen dieren binnen een soort. De ontwikkelde systematiek is dan ook vooral geschikt om de grootste problemen met het houden van ‘veeleisende’ diersoorten door particulieren met ‘beperkte mogelijkheden’ te voorkomen. Het is duidelijk dat een dergelijke generieke benadering niet past bij de grote variatie in omstandigheden waaronder mensen in het algemeen in de praktijk hun dieren houden.”

- En aldus ontstaat er een, vanuit wetenschappelijk oogpunt, wat minder objectieve (minder integere?) klantgerichte oplossing, een samensmelting van ‘wensen van de opdrachtgever omtrent de uitkomst’ en ‘de wetenschappelijke zoektocht naar daarbij passende argumenten’.

De auteurs veronderstellen dat deze systematiek vooral geschikt is “om de grootste problemen met het houden van ‘veeleisende’ diersoorten door particulieren met ‘beperkte mogelijkheden’ te voorkomen “. Kennelijk zijn de onderzoekers krampachtig op zoek naar een rechtvaardiging voor hun systematiek. De consequenties van hun werkstuk reiken echter voor de sector veel verder. Het gaat hier om recht doen aan dierenwelzijn, niet om ‘het voorkomen van de grootste problemen’ bij de combinatie van extremen (veeleisende soorten bij beperkte particulieren) waarbij vervolgens de rechten van vele tienduizenden houders van gezelschapsdieren door welwillend meedenkende onderzoekers worden opgeofferd aan een politiek doel.

Blijkens **punt 27** van het Andibel-arrest van het Europese Hof is ‘de bescherming van het dierenwelzijn een legitiem doel van algemeen belang’. Echter, regelgeving daaromtrent zou aan een aantal criteria moeten voldoen. Als allereerste noemt het Europese Hof ‘objectiviteit’. Het is de vraag of aan dit criterium wordt voldaan bij de randvoorwaarden vooraf die de overheid stelt en bij de betoonde welwillendheid om de wetenschap dienstig te maken aan de politieke idealen. Al helemaal waar de onderzoekers zelf aangeven wat er eigenlijk zou moeten gebeuren om tot een verantwoorde afweging te komen.

- Als we aannemen dat die Europees gewenste objectiviteit betrekking zou moeten hebben op de beoordeling van de welzijnsbelangen en de welzijnsrisico's van en voor het gehouden dier, dan kunnen de natuurlijke gedragingen van de soorten nog steeds het startpunt vormen voor een oordeelsvorming. Dit vergt echter enig denkwerk en erg veel nader onderzoek.
 - Erfelijk verankerde soortspecifieke gedragingen zal het dier in de houderij-situatie moeten kunnen uiten, zo niet, dan ontstaat er aantasting van welzijn.

- Niet alle gedragingen die door 'veel' of 'bijna alle' dieren van een soort in hun natuurlijke omgeving worden geuit, zijn erfelijk verankerd. Dieren maken gebruik van de toevallige omstandigheden in hun leefmilieu en hogere dieren kennen een zekere 'cultuur' waarin zij elkaars gedragingen imiteren als die voordelig blijken in hun actuele leefmilieu.
- De erfelijk verankerde natuurlijke gedragingen kunnen pas eenduidig worden geconstateerd op basis van waarnemingen (metingen) aan het gehouden dier. Alleen beperking van deze echte (erfelijk bepaalde) soort-eigen gedragingen leidt tot welzijnsaantasting.
- Dan blijft nog het probleem van de glijdende schaal van domesticatie. Een dier dat met zijn erfelijk verankerde en zijn aangeleerde ('culturele') gedrag uit wildvang in de houderij komt, is meer vatbaar voor welzijnschade dan het dier dat voortkomt uit één, twee of meer generaties die in een houderij-situatie werden geboren.
- De domesticatie, de aanpassing van de genenpool aan het nieuwe leefmilieu, is begonnen zodra de eerste generatie in dat nieuwe leefmilieu wordt geboren. Ook hier komt de objectiviteit in het geding, waar het probleem van wildvangdieren van toepassing wordt verklaard bij een besluit over de vaak al tientallen generaties in de houderij gekweekte populaties.

7. Ethologen op het juridische pad?

Op pagina 26 WUR-rapport 345 wordt gesteld:

*"De opdracht voor dit project was het ontwerpen van een transparante systematiek waarmee op basis van wetenschappelijke primaire criteria over eigenschappen van het dier in relatie tot zijn omgeving, kan worden beargumenteerd waarom de diersoorten wel of niet op een Positieflijst moeten komen. Het gaat om diersoorten die particulieren redelijkerwijs vanuit het oogpunt van dierenwelzijn kunnen houden. **Hiernaast moest bij het opstellen van de lijst rekening worden gehouden met de secundaire criteria (CITES, lijst voor productiedieren, risico voor gezondheid en veiligheid van mensen).**"*

- Deze secundaire criteria maken kennelijk deel uit van de opdracht aan de Wageningse onderzoekers. Met als voorbeeld de Wolf, *Canis lupus* (CITES I) wordt uitgelegd dat de CITES-soorten buiten de beoordeling voor opname op de Positieflijsten kunnen blijven

Opnieuw een wat al te gretige beperking van de toekomstige Positieflijsten. Soorten die onder de werking van het CITES-verdrag vallen kennen beperkingen op het punt van wildvang en handel. Ze mogen echter met de benodigde vergunningen (ook door particulieren) wél worden gehouden en hun nakweek mag, onder strikte voorwaarden, worden afgezet (verhandeld).

Bij CITES gaat het om soorten die in hun natuurlijke verspreidingsgebied worden bedreigd door over-exploitatie en vooral door habitatvernietiging. Een deel van die soorten overleeft nog slechts dankzij de inzet van particuliere dierhouders, hun 'natuurlijke' populaties zijn (nagenoeg) uitgestorven. Het grote aantal voorbeelden van 'conservation through captive breeding' in de gezelschapsdierenhouderij is de onderzoekers kennelijk ontgaan.

8. Wijzigingsprocedure, een toppunt van sarcasme

Op pagina 28 van WUR-rapport 345 wordt gesteld:

*"Het Europese Hof van Justitie heeft bepaald **dat burgers de mogelijkheid moeten hebben om op basis van een beargumenteerde aanvraag te bepleiten om dieren aan de positieflijst toe te voegen, dan wel van de lijst te verwijderen.**"*

En verder:

*“Inspiratie hiervoor kan mogelijk worden geput uit de Belgische aanpak (Koninklijk besluit van 16 juli 2009) waarbij een aanvraagformulier voor het wijzigen van de positieflijst kan worden ingediend. Daarbij moet een dossier worden aangeleverd met **1)** identificatie van de soort, **2)** fysiologische, ethologische en ecologische behoeften (gedetailleerde beschrijving van de soort in het wild en **3)** houdbaarheid en huisvesting (gedetailleerde beschrijving van de soort in gevangenschap).”*

- Daarmee krijgt de burger de mogelijkheid om de samenstelling van de Positieflijsten te beïnvloeden, hij moet echter wèl voldoen aan criteria die de onderzoekers voor de meeste soorten niet kunnen waarmaken (**punt 2**) en voor alle soorten niet willen waarmaken (**punt 3**).
- Het Andibel-arrest geeft een wat ander beeld, het meldt dat de bestuursrechter (en dus de overheid) moet nagaan:
“of is voorzien in een procedure die de belanghebbenden in staat stelt te verkrijgen dat zoogdiersoorten op de bedoelde lijst worden geplaatst, of deze procedure gemakkelijk toegankelijk is en binnen een redelijke termijn kan worden afgesloten en of, indien zij uitloopt op een weigering van plaatsing op de lijst - welke weigering moet worden gemotiveerd – hiertegen in rechte kan worden opgekomen;”

9. Samenvattend

De overheid wilde van de WUR een wetenschappelijke onderbouwing om een politiek doel te kunnen realiseren. De Wageningse onderzoekers leverden hun opdrachtgever WUR-rapport 345. De vraag is aan de orde of dit werkstuk de toets der wetenschappelijke kritiek kan doorstaan. De vraag is aan de orde of de wetenschappers niet al te gretig waren in het bedienen van hun belangrijke opdrachtgever.

Namens de Projectgroep Positieflijsten PVH
ir. Ed.J.Gubbels,
secretaris PVH,
juli 2012.